

Екологічне законодавство та реалізація державної екологічної політики в Україні

Лекція 6

План

1. Екологічне право. Джерела права.
2. Основні групи екологічних правових норм в Україні: природоохоронні, регулювання раціонального використання природних ресурсів, такі, що забезпечують еколого-безпечні відносини в державі.
3. Програмно-стратегічні документи з питань охорони довкілля
4. Методи управління природоохоронною діяльністю.
5. Екологічна політика. Її види та особливості

1. Екологічне право України —

- це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що складаються з приводу використання, відтворення природних ресурсів в їх неподільному стані з природним середовищем, охороною навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, метою яких є досягнення гармонійного співвідношення між природою і суспільством.*

Систему екологічного права становлять загальна та спеціальна частини

Загальна частина включає інститут

- права природокористування інститут охорони навколишнього природного середовища
- правового забезпечення екологічної безпеки
- правового регулювання здійснення екологічної експертизи
- юридичної відповідальності як засобу реалізації екологічного права

Спеціальна частина включає інститут правового режиму

- використання, відтворення та охорони земель;
- використання, відтворення та охорони надр;
- використання, відтворення та охорони вод;
- використання, відтворення та охорони лісів;
- використання, відтворення та охорони атмосферного повітря;
- використання, відтворення та охорони тваринного світу;
- користування природно-заповідним фондом.

Основним джерелом екологічного права є закон.

- Закон — це нормативний акт, що його прийняв вищий представницький орган державної влади або безпосередньо народ (референдум), який встановлює початкові юридичні норми, має вищу юридичну силу і приймається з додержанням особливої законодавчої процедури.
- Серед законів, що регулюють екологічні відносини, головне місце належить Конституції України. Виходячи з принципу верховенства права, Конституція має вищу юридичну силу, і всі закони та нормативно-правові акти, зокрема в екологічному законодавстві, повинні прийматися на основі Конституції і відповідати їй.

Конституція України

- **статті 13, 14** загальні засади відносин власності на природні ресурси
- **стаття 16** основи забезпечення екологічної безпеки як обов'язок держави
- **стаття 41** використання власності не може погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі
- **статті 50 та 66** екологічні права та обов'язки громадян
- **пункти 6 та 31 статті 85** компетенцію Верховної Ради щодо загальнодержавних програм охорони довкілля, оголошення зон надзвичайних екологічних ситуацій
- **пункти 6 та 19 статті 92** регулювання виключно законами основ екологічної безпеки та правового режиму зон надзвичайних екологічних ситуацій
- **пункт 21 статті 106** компетенція Президента України щодо оголошення зон надзвичайної екологічної ситуації
- **стаття 116 п.3 ч.1** забезпечення Кабінетом Міністрів України проведення політики у сфері охорони природи, екологічної безпеки і природокористування
- **п.3 ч.1 ст.119** забезпечення місцевими державними адміністраціями на відповідній території виконання державних і регіональних програм охорони довкілля
- **пункт 10 статті 138** віднесено до відання Автономної Республіки Крим деяких питань екологічної безпеки на території республіки

Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права утворюють складну систему, в якій розрізняють такі рівні:

Постанови Верховної Ради України

затвердження загальнодержавних програм, концепцій, основних напрямів екологічної політики, результатів парламентських слухань

Укази Президента України

прийняття рішень про створення чи оголошення об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення, резервування земель під наступне заповідання

Постанови та нормативні розпорядження Кабінету Міністрів України

порядки, процедури здійснення управлінських функцій, природоохоронних дій, заходів, програм

Інші джерела екологічного права України

- Акти органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади
- Локальні нормативні акти (стандарти підприємства, технологічні регламенти, плани локалізації та ліквідації аварій тощо)

Основний законодавчий акт у галузі охорони природи,

- який визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь — Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”.

Міжнародні договори України

Правову основу охорони природи становлять також закони міжнародного значення

- Багатосторонні договори (угоди, конвенції) – понад 40
- Регіональні (“карпатські”, “чорноморські”, “дунайські”, “дніпровські”);
- Двосторонні (загального характеру, суто екологічні, з прикордонних питань, вузькоспрямовані)

3. ПРОГРАМНО-СТРАТЕГІЧНІ ДОКУМЕНТИ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

- **За терміном програмування** (довго-, середньо- та короткострокові);
- **за масштабом поширення** (загальнонаціональні, регіональні, місцеві, галузеві, локальні),
- **за рівнем затвердження** (зокрема, загальнодержавні та деякі регіональні програми затверджуються законами України, постановами Верховної Ради України, Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України), що визначає їх пріоритетність, забезпеченість бюджетним фінансуванням тощо;
- **за змістом** (комплексні програми/прогнози економічного та соціального розвитку та секторальні (міжсекторальні, цільові),
- **за ступенем опрацьованості шляхів і методів досягнення результатів** (прогнозні та програмні) та ін.

4. Методи управління природоохоронною діяльністю

- Економічні методи дії засновані на використанні матеріальних (економічних, фінансових) інтересів. Конкретний економічний метод включає як окремі дії, так і їх сукупність. Комплекс взаємозв'язаних економічних заходів, направлених на досягнення конкретного результату, утворює організаційно-економічний механізм управління природоохоронною діяльністю, що забезпечує раціональне ресурсозберігаюче природокористування, засноване на принципах "сталого розвитку"

До системи органів управління в природоохоронній діяльності належать:

- Органи загального державного управління
- Органи спеціального державного управління
- Органи місцевого самоврядування
- Органи громадського управління

Метою управління в галузі охорони навколишнього середовища

- є реалізація законодавства, контроль за виконанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів з охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгоджень дій державних і громадських органів у галузі охорони природного середовища.

Суб'єктами управління

- в природоохоронній діяльності, у тому числі і природокористуванні, виступають державні органи загальної компетенції, крім того - спеціально уповноважені органи по охороні навколишнього середовища, а також органи місцевого самоврядування.
- На рівні підприємств суб'єктами управління є підрозділи і служби природокористування (цехи, відділи) або окремі працівники. Ці органи мають різну компетенцію і особливості діяльності, але використовують всі методи управління в тій або іншій мірі

Механізм управління природоохоронною діяльністю

- Механізм це сукупність тих, чи інших методів управління природоохоронною діяльністю
- Механізми управління природоохоронною діяльністю мають бути погоджені, як по вертикалі, так і по горизонталі.

Метою механізму управління в природоохоронній діяльності є узгодження економічних і екологічних інтересів суспільного виробництва як вертикальних - державних, регіональних, локальних, так і горизонтальних - територіальних, відомчих, на рівні зв'язків між підприємствами.

Методи управління природоохоронною діяльністю

Методи управління - це набір способів, прийомів, засобів дії на керований об'єкт.

За змістом дії на об'єкт управління методи діляться

- організаційно-адміністративні,
- економічні,
- соціально-психологічні і ін.

Методи управління природоохоронною діяльністю

- Організаційно-адміністративні методи засновані на наказах, розпорядженнях, законах і інших нормативно-правових документах і спираються на можливість застосування сили державними органами, у тому числі безпосередньо на силові структури (екологічну міліцію, податкову поліцію і ін.).

Методи управління природоохоронною діяльністю

- Соціально-психологічні методи управління спираються на переконання, на свідомість, засновану на екологічному світогляді громадян, ґрунтуються на звичаях і традиціях, цінностях суспільства.

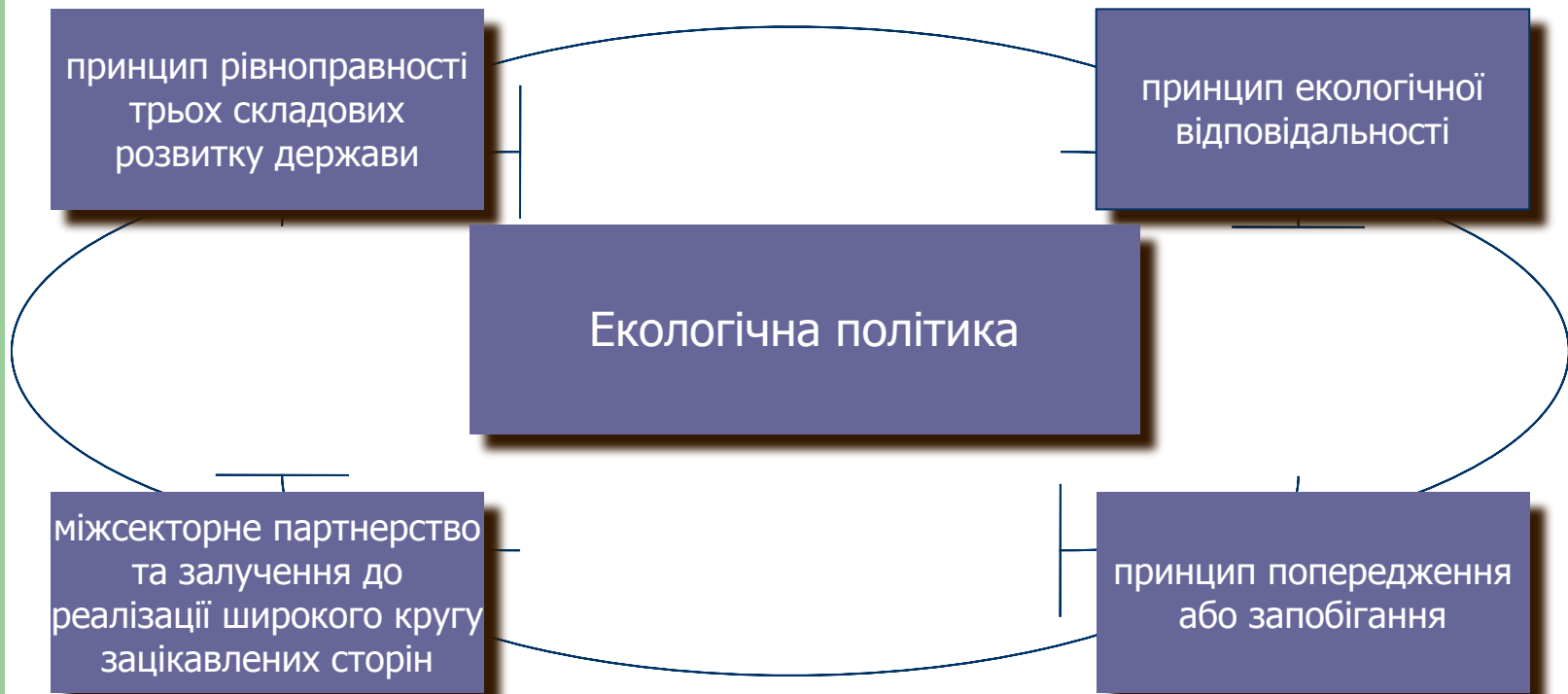
5. Екологічна політика. Її види та особливості

- Екологічна політика (environmental policy) - декларація (заява) організації про свої наміри та принципи відносно її загальних екологічних характеристик, що створює основу для діяльності і визначення її екологічних цілей та задач.
- Результати екологічної діяльності – це вимірювані результати управління екологічними аспектами організації.

Екологічна політика повинна забезпечувати

- відповідність характеру, масштабу й впливам на навколишнє середовище діяльності підприємства, продукції або послуг;
- зобов'язання відносно відповідності вимогам законодавства до діяльності організації та іншим вимогам, з якими вона погодилася і які ставляться до екологічних аспектів її діяльності

Екологічна політика базується на наступних принципах:

Види екологічної політики:

- Глобальна (світова).
- Національна (державна).
- Регіональна екологічна політика.
- Екологічна політика місцевого рівня.
- Екологічна політика на рівні підприємства.

Національна екологічна політика

- Основною метою національної екологічної політики є забезпечення конституційного права громадян на безпечне навколишнє середовище.
- Для реалізації ефективної екологічної політики необхідно сформулювати логічно побудовану екологічну стратегію, яка націлена на економічно і екологічно збалансований розвиток, чіткі цільові показники і першочергові пріоритети.

Головні принципи Національної екологічної політики

- принцип рівноправності трьох складових розвитку держави (економічної, екологічної, соціальної);
- принцип екологічної відповідальності;
- принцип попередження або запобігання;
- принцип інтеграції екологічної складової в секторальні політики;
- принцип "Забруднювач та користувач платять повну ціну";
- принцип міжсекторального партнерства та залучення до реалізації політики широкого кола зацікавлених сторін.

Генеральні цілі політики

Ціль 1. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості

Ціль 2. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки - Атмосферне повітря. Води. Землі та ґрунти. Ліси

Геологічне середовище та надра. Захист від надзвичайних ситуацій
Відходи та небезпечні хімічні речовини

Ціль 3. Досягнення безпечного для здоров'я людини стану довкілля

Ціль 4. Інтеграція екологічної політики

Ціль 5. Припинення втрат біотичного та ландшафтного різноманіття і формування екомережі

Ціль 6. Забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів

Ціль 7. Удосконалення регіональної екологічної політики

Державна регіональна політика

- є складовою частиною національної стратегії сталого розвитку України та її регіонів.
- Пропорційність і збалансованість розвитку регіонів і України не забезпечується через відсутність екологічної компоненти в Концепції державної регіональної політики.
- Тому екологічна політика як складова державної регіональної політики повинна стати пріоритетним напрямком в системі управління навколишнім природним середовищем.
- Наступним етапом для забезпечення стійкого, тобто економічно ефективного і екологічно безпечного природокористування є необхідність в трансформації механізмів її реалізації.

Регіональна екологічна політика

- нормативний документ на рівні регіону (у межах області), який має забезпечити злагоджену взаємодію різних державних і регіональних структур та суспільних інституцій у формуванні і проведенні регіональної екологічної політики як складової державної екологічної політики, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку окремої території у контексті національної безпеки України.

Зміст регіональної екологічної політики розглядається в двох аспектах

- Перший - це екологічна політика держави по відношенню до регіонів (державна регіональна екологічна політика). Реалізується центральними органами державної влади
 - Другий - екологічна політика, яка здійснюється регіонами. Реалізується місцевими органами влади і самоврядування
- Значну роль відіграє розмежування повноважень між різними гілками влади у сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища

Принципами формування регіональної екологічної політики є:

- дотримання загальнонаціональних пріоритетів;
- забезпечення розмежування повноважень між органами виконавчої влади;
- врахування екологічних інтересів регіону;
- формування механізму фінансового забезпечення системи регіонального екологічного менеджменту;
- розширення повноважень органів місцевого самоврядування у вирішенні екологічних завдань.

Екологічна політика на рівні підприємства

Характеризується визначенням екологічних цілей підприємства.

- Основною ознакою екологічної мети є запобігання негативного впливу підприємства на навколишнє середовище.
 - Вимоги до екологічних цілей включають відповідність діяльності підприємства вимогам природоохоронного законодавства України, а також іншим вимогам, наприклад, галузевим нормативам, міжнародним угодам, кодексам тощо;
- а також послідовного покращання результатів екологічної діяльності підприємства.

Екологічна політика повинна відповідати екологічним аспектам діяльності підприємства

